

Куц В.М.

*Національна академія прокуратури України,
старший викладач відділу кримінально-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, професор*

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ АНТИКРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПОЛОЖЕННЯМ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Глобалізація соціально-економічних процесів, як об'єктивна реальність сьогодення, обумовлює необхідність забезпечення відповідності національного законодавства положенням міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Зазначене є одним із загальноправових принципів, якими в теорії права вважаються основоположні приписи загальноправового характеру, з яких не існує виключень. Зазначені принципи знаходять своє відображення в галузевих принципах вітчизняного права та в правових нормах відповідних галузей права. Зокрема, принцип відповідності національного законодавства положенням міжнародних договорів в антикримінальному праві України реалізується через принцип відповідності вітчизняного антикримінального законодавства положенням міжнародних договорів у сфері протидії злочинності.

Важливим аспектом вказаної сфери правової дійсності є належне нормативне закріплення зазначених принципів у національному законодавстві. З цього приводу слід зауважити, що загальноправовий принцип відповідності національного законодавства положенням міжнародних договорів закріплено в ст. 9 Конституції України. Згідно ч. 1 вказаної статті «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Не дивлячись на декларативну форму закріплення вказаної конституційної норми, її зміст сприймається досить імперативно: вона покладає на суб'єктів правозастосування цілком визначене зобов'язання — вважати певні нормативні акти міжнародного публічного права частиною національного законодавства, тобто формулює веління, а не дозвіл. Негативним правовим наслідком ігнорування вказаного веління, санкцією за невиконання припису, що міститься у ст. 9 Конституції

України, є визнання протиправними рішень, прийнятих без урахування положень чинних міжнародних договорів, на обов'язковість яких існує відповідна згода.

Визнання положень ратифікованого міжнародного договору частиною національного законодавства України обумовлює техніко-юридичну проблему трансформації загальноправового принципу, відображеного в зазначеній статті Конституції України, у правові приписи окремих галузей права з їх закріпленням у відповідних актах законодавства. Іншими словами, постає питання, як практично перетворити положення міжнародних договорів в частину національного законодавства; як включити їх до тексту конкретного закону не порушивши при цьому архітекτονіки останнього з усіма негативними наслідками, що витікатимуть з такого порушення (протиріччя, колізії, конкуренція норм, мова закону, питання герменевтики тощо). Щодо галузі антикримінального права це питання набуло гостроти ще під час підготовки проекту Кримінального кодексу України 2001 року. Причому, проявились два його проблемні аспекти. Перший – як перевести на «кримінально-правову мову» положення, закріплене в ст. 9 Конституції України? Другий – як сформулювати в тексті Кримінального кодексу України кримінально-правові норми, що містяться в чинних міжнародних договорах, дослівно за текстом договору чи в традиційному для вітчизняних реалій стилі? Одержання адекватної відповіді на кожне з цих запитань є актуальним завданням вітчизняної кримінально-правової теорії та нормотворчості.

Перший аспект у чинному Кримінальному кодексі України відображено незадовільно. Замість того, щоб максимально конкретизувати декларативну норму, передбачену ст. 9 Конституції України, і тим самим «приземлити» конституційне положення відкривши можливість його практичного застосування, в ч. 5 ст. 3 КК України запропоновано ще більш декларативний варіант кримінально-правової норми, а саме: «Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародно-правових договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Як бачимо, замість повноцінної правової норми тут проголошено черговий лозунг, ні до чого не зобов'язуючу декларацію без жодного натяку на санкцію за її

невиконання. Щоб упевнитися в цьому, досить поставити запитання, яке виявиться риторичним: «А що, коли такої відповідності не буде?».

Щодо другого аспекту, а саме – як доцільно формулювати в тексті Кримінального кодексу України кримінально-правові норми, що містяться в чинних міжнародних договорах, дослівно чи ні, єдиного підходу не існує. Такий підхід міг би бути напрацьованим у ході підготовки проекту закону про нормативні акти, але про роботу над ним останнім часом нічого не відомо. Практика вітчизняного антикримінального нормотворення демонструє тенденцію до дослівного перенесення положень чинних міжнародних договорів до тексту Кримінального кодексу України. Як результат, суттєве збільшення обсягу статей цього Кодексу: багато з них займають повну сторінку його тексту, а деякі – вже і півтори, а то й дві сторінки, наприклад ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації». Такі статті Кодексу не те, що швидко зрозуміти, а навіть дочитати до кінця з першого разу непросто і не лише тому, що вони громіздкі за обсягом, а, головню, через недосконалість юридичної техніки їх викладу, «в'язкість» тексту тощо. Як бачимо, нормативне забезпечення відповідності антикримінального законодавства України положенням міжнародних договорів поки-що залишається не бездоганим.

Зазначене приводить до висновку, що до теоретичної моделі проекту чергового Кримінального кодексу України, про необхідність розробки якої було наголошено почесним президентом Національної академії правових наук України академіком Тацієм В.Я. на щорічній науково-практичній конференції з проблем кримінального права, що відбулась у жовтні 2017 року в м. Харкові, замість декларативного за своїм змістом положення, що міститься у ч. 5 ст. 3 чинного Кримінального кодексу України, доцільно включити наступне: «Кримінально-правові приписи чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є невід'ємною частиною антикримінального законодавства України з моменту їх включення до цього Кодексу».